

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פליליים

ע"פ 9468/08

בפני : כבוד השופט א' רובינשטיין
כבוד השופט ס' גובראן
כבוד השופט י' דנציגר

המערער : פלוני

נ ג ד

המשיבה : מדינת ישראל

ערעור על פסק דין בית המשפט המחוזי בנצרת
בתיק פ"ח 507/08 שניתן ביום 25.9.08 על-ידי
סגן הנשיא כהן והשופטים גלפז והלמן

תאריך הישיבה : כ"ט בניסן תשס"ט (23.4.09)

בשם המערער : עו"ד מוטי לוי

בשם המשיבה : עו"ד איתמר גלבפי

פסק-דין

השופט א' רובינשטיין:

א. ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בנצרת (סגן הנשיא כהן והשופטים גלפז והלמן) בפ"ח 507/07 (הכרעת דין מיום 7.9.08 מפי השופטת הלמן, וגזר דין מיום 25.9.08) בגדרו הורשע המערער בעבירות של התעללות בקטין (סעיף 368 לחוק העונשין, תשל"ז-1977, מקרים רבים); תקיפת קטין על ידי אחראי (סעיף 368ב(א)+(ב) סיפא, מקרים רבים); תקיפה בנסיבות מחמירות של קטין (סעיף 379 + 382(ב) לחוק); תקיפת בת זוג (סעיף 379 + 382(ג), מקרים רבים); איומים (סעיף 192, מקרים רבים); היזק בזדון (סעיף 452, מקרים רבים); והדחה בחקירה (סעיף 245(ב), מקרים רבים); על המערער הושתו ארבעים חודשי מאסר בפועל ועשרים ושישה חודשי מאסר על תנאי למשך שלוש שנים.

עובדות והליכים

רקע

ב. ביום השבת 17.2.07 אחר הצהריים הגישה אשתו של המערער (להלן המתלוננת) תלונה נגדו בגין מעשי אלימות נגדה ונגד ילדיה. בהודעתה סיפרה, כי בצהרי אותו יום ביקשה לצאת לטייל עם ילדותיה בניגוד לרצונו של המערער, ובתגובה איים עליה המערער, סטר על לחייה ומשך בשערה. כן תיארה מסכת ארוכה של מעשי אלימות קשים, הכוללים יחסי מין בכפייה במשך 17 שנות נישואיהם. בהודעה נוספת, מיום 19.2.07, הצביעה המתלוננת על מקרים בהם כפה עליה המערער יחסי מין ונהג באלימות כלפיה וכלפי הילדים. ההודעה השלישית נגבתה ביום 21.2.07 במקלט לנשים מוכות בו שהתה; בהודעה זו הביעה המתלוננת חשש מתגובת המערער, והגדירה אותו כ"בן אדם מאוד מסוכן". מנגד טענה, כי בינה לבין המערער שוררת אהבה הדדית, ושהיא איננה מעוניינת ברעתו. ארבעה מילדי בני הזוג נחקרו גם הם במשטרה. שני הגדולים מסרו הודעות שתאמו לגרסתה של המתלוננת; השניים הקטנים מסרו גרסתם בפני חוקרת ילדים בהתאם לחוק לתיקון דיני הראיות (הגנת ילדים), תשט"ו-1955.

כתב האישום

ג. ביום 5.3.07 הוגש כתב אישום (מתוקן) נגד המערער (כתב אישום ראשון הוגש ב-26.2.07). באישום הראשון יוחסו לו בין היתר עבירות של אינוס בנסיבות מחמירות; התעללות בקטין; תקיפת קטין ותקיפת בת זוג. נטען, כי במהלך תקופת הנישואים "הפך הנאשם (המערער-א"ר) את חייה של המתלוננת ושל ילדיה למסכת בלתי נגמרת של טרור, פחד וחרדה קיומית". במסגרת כתב האישום צוינו שבעה מקרים בהם נהג המערער באלימות - פיסית ומילולית - כלפי המתלוננת והילדים. בין היתר, תוארו אירועים בהם היכה המערער את המתלוננת ואיים עליה; הכריח אותה לקיים יחסי מין בניגוד לרצונה; היכה את בתו ומשך בשערה; ודקר את יד בנו באמצעות נעץ. באישום השני יוחסה למערער עבירה של הדחה בחקירה בטענה, כי הניא את המתלוננת מהגשת תלונה במשטרה נגדו תוך שימוש באיומים. לאחר הגשת כתב האישום המשיכה המתלוננת, בשתי הזדמנויות שונות, לפנות מיוזמתה למשטרה. פעם אחת מסרה לחוקרים הקלטה אשר, לפי טענתה, נשמע בה המערער מאיים על בנם; בפעם האחרת סיפרה במשטרה על לחצים כבדים המופעלים עליה מצדו של המערער ומשפחתו בעקבות תלונתה.

ד. חרף האמור, חזרה בה המתלוננת מהגרסה שמסרה במשטרה. ביום 4.6.07 הצהירה בכתב, כי לא כל פרטי תלונתה נכונים, ושהיא זו שהדריכה את ילדיה לשקר בהודעותיהם. נאמר, כי מתן ההודעות הכוזבות נבע מרגש נקם במערער, לאחר שחשה כי הוא האחראי לקשייה. בעקבות הצהרתה נחקרה המתלוננת ב- 5.6.07 באזהרה, ובמסגרתה שבה וחזרה בה מתלונותיה. לאחר כחודש - 4.7.07 - חזרו בהם מהודעותיהם גם שני הבנים הגדולים (ילידי 1990 ו-1991), ונימקו כי הגרסה הראשונה ניתנה מתוך לחצה והכוונתה של האם-המתלוננת.

ההליך בבית המשפט המחוזי

ה. נוכח חזרתה מהודעותיה הוכרזה המתלוננת במשפט כעדה עוינת. בעדותה מסרה הסברים נוספים לחזרה מההודעות במשטרה, כגון מצבה הנפשי הקשה וטענה בדבר לחצה של חוקרת המשטרה. חרף אלה, אימץ בית המשפט בפסק דינו המקיף והמפורט את הגרסה הראשונה שמסרה במשטרה, בהתאם לסעיף 10א(ג) לפקודת הראיות (נוסח חדש) תשל"א-1971. נקבע, כי הודעתה הראשונה של המתלוננת ניתנה מרצונה החופשי, ואמינותה גבוהה. הוטעם, כי הסברי המתלוננת דהאידינא אינם אמינים, נוכח העיתוי בו בחרה לחזור בה מדבריה, הצעד הדרסטי שנקטה בכך, והעדר ראיות כי סבלה מבעיות נפשיות. הוסף, כי הגשת התלונה בעיצומו של יום השבת איננה מאפיינת את אורח חייה הדתי של המתלוננת, אלא אם היה מדובר באירוע חריג שהצדיק זאת. בית המשפט אף אימץ את גרסות הבנים הגדולים שנמסרו במשטרה, חרף הכחשתם בשלב מאוחר יותר. הוסבר, כי חזרתם של המתלוננת ובניה נבעה מחידוש הקשר עם הנאשם, קשיי היומיום יום וההתמודדות עם לחצי המשפחה. בנוגע לאמרותיהם של הילדים הקטנים נקבע, כי הליך גביית ההודעות על-ידי חוקרת הילדים היה תקין ונעשה בסמכות; וחוות דעתה של חוקרת הילדים קבילה כראיה. בית המשפט התרשם, כי עדותה של הילדה מ' - ילידת 1997 - אמינה וכנה, וכי ניתן ללמוד ממנה על התנהלותו האלימה של המערער. הודגש, כי עדות זו איננה עומדת בפני עצמה, אלא מהווה נדבך נוסף לראיות - ולכן איננה צריכה סיוע. בקשר לעדותו של הילד י' - יליד 1998 - נקבע, כי אין לייחס לה ערך ראייתי רב, נוכח העובדה שהונחה על ידי אמו והקושי בהערכת מהימנותו.

ו. תימוכין לגרסאות שנמסרו במשטרה נמצאו בעדות אחות המתלוננת, שגרה בסמוך לבני הזוג. נקבע, כי עדות זו מהווה חיזוק לגרסתה המקורית של המתלוננת ולעמדת התביעה. מטעם ההגנה הובאו עדויות של עובדת סוציאלית שטיפלה במתלוננת, וכן קרובים ושכנים שהיו מיוחדים עם המשפחה. ביחס לאלה נקבע, כי אין בהן תרומה ממשית להכרעה. הוסבר, כי חלק מהעדויות אינן ראויות לאמון, ובחלקן תוארה אורח משפחתי טובה בבית בני הזוג כפי שזו מצטיירת כלפי חוץ - עובדה שאין חולק עליה. נאמר, כי עדותו של המערער במשפט סתרה את הגרסה שמסר במשטרה, והוספו בה טענות שלא נשמעו בהודעותיו; בבית המשפט טען, כי בני

משפחתה של המתלוננת "תפרו לו תיק", ותלה את הסיבה להגשת התלונה במצבה הנפשי הרעוע, אשר נבע מטראומה שעברה בילדותה. נקבע, כי עדותו לא היתה קוהרנטית ותשובותיו היו מתחמקות, והיא הותירה "רושם שקרי, שלילי והעידה על אופיו הרגזני והשתלטן" (פסקה 79 לפסק הדין). בית המשפט הסתמך, כאמור, על אמרות המתלוננת והילדים, והרשיע את המערער במרבית העבירות שיוחסו לו. לעומת זאת, זוכה המערער מחמת הספק בעבירות האינוס בהן הואשם; נקבע, כי המשיבה לא עמדה בנטל ההוכחה לעניין זה, נוכח תיאור לא ממצה של האירועים, וספקות בדבר מודעות המערער להיעדר הסכמתה של המתלוננת.

ז. על המערער נגזרו, כאמור, ארבעים חודשי מאסר בפועל ועשרים ושישה חודשים על תנאי למשך שלוש שנים; עשרים מהם בתנאי שלא יעבור עבירות מסוג אלה שבהן הורשע וכל עבירה מסוג פשע, ושישה חודשים בתנאי שלא יעבור עבירות איומים או היזק בזדון. בנימוקיו ציין בית המשפט את חומרת העבירות בהן הורשע, והצורך בענישה מחמירה בגין כדי להגן על קרבנות האלימות ועל החברה בכללה. כן הודגשה מסוכנותו של המערער לסביבה ולבני משפחתו בפרט; בעיית השתייה בה הוא לוקה ונטייתו לאלימות; הוסף, כי אילו טיפל בבעיית השתייה ובנטייתו האלימות היה מקום להקל בעונשו, נוכח קשיי המשפחה בהיעדרו, ברם במצב הנוכחי יש חשש להישנות העבירות. לזכותו של המערער עמדו עברו הנקי והיותו אדם עובד ומוערך בסביבתו; לחובתו נזקפה העובדה שמעשיו נמשכו לאורך שנים, ולא היתה כאן מעידה חד-פעמית. יצוין כי בית המשפט הרשיע את המערער גם בעבירות תקיפה בנסיבות מחמירות של קטין בידי אחראי (סעיפים 379 יחד עם 382(ב)(ג) לחוק העונשין), שלא נכללה בכתב האישום, וסבר כי ניתנה למערער הזדמנות להתגונן מפניה.

הערעור

ח. בנימוקי הערעור נטען, כי נסיבות המקרה מצריכות התערבות בממצאי הערכאה הדיונית. נאמר, כי שגה בית המשפט המחוזי משהעדיף את הודעותיה הראשונות של המתלוננת על פני עדותה בבית המשפט. נטען, כי בית המשפט התעלם מההסברים שסיפקה המתלוננת בדבר חזרתה מהודעותיה הראשונות, כגון מצבה הנפשי הרעוע - עובדה שנתמכה בעדות העובדת הסוציאלית; כן צויין, כי בהודעותיה הראשונות התגלעו סתירות הפוגעות במהימנות. גם ביחס לעדויות הילדים נטענו טענות דומות. הוסף, כי ישנן סתירות מהותיות בין גרסת המתלוננת לזו של הילדים בתיאורי האירועים בהם הורשע המערער. מכל האמור, לשיטת המערער, עולה ספק סביר בעניין המעשים המיוחסים לו. לחלופין נטען, כי אין די ראיות לביסוס הרשעתו בחלק מהאירועים שתוארו בכתב האישום, וכי לא הובאה תוספת ראייתית מספקת לעדויות המרשיעות. כך, לדעת המערער, לא הביאה התביעה ראיות מספיקות להרשעתו בעניין הכאת בנו נ', איום על שני בניו הגדולים והדחת המתלוננת מתלונה במשטרה. כן נטען, כי

מעשיו של המערער אינם עולים כדי עבירת התעללות, מאחר שלא לוו באכזריות או במעשי אלימות קשים במיוחד. לבסוף הלין המערער על חומרת עונשו. נטען, כי עונש המאסר שהושת עליו מופרז ביחס לעבירות המיוחסות לו, נוכח העדר עבר פלילי ורצון המשפחה לאפשר לו להשתקם. בקשר למאסר המותנה נטען, כי אינו מידתי בנסיבות וביחס לתקדימים במקרים מעין אלה.

ט. מטעם המשיבה נטען, כי אין עילה להתערב בממצאי בית המשפט המחוזי ובמסקנותיו המשפטיות; המשיבה תומכת בקביעותו לעניין קבלת הודעותיהם הראשונות של המתלוננת והילדים על פני הגרסאות האחרות, הלוקות לשיטתה בחוסר אמינות. באשר לטענות המערער נאמר, כי הסתירות בהודעות המתלוננת והילדים אינן מהותיות; כי יש די ראיות להרשעתו במיוחס לו בכתב האישום; וכי להודעות המתלוננת והילדים תוספת ראייתית מספקת.

י. בדיון בפנינו חזר בא כוח המערער ונטען, כי יש בנסיבות מקום להתערב בממצאי בית המשפט קמא. הוסבר, כי הודעתה הראשונה של המתלוננת נסתרת מניה וביה, ובבחינת מהימנותה אין לערכאה הדיונית יתרון על פניה של הערכאה הערעורית. כן קבל בא כוח המערער על הרשעת מרשו בהכאת בנו נ', חרף העדר ראיות ממשיות, ובעבירת הדחת עד בחקירה, ללא חיזוק ממשי לכך. הועבר אלינו מכתב מאשת המערער, ובו משאלה להחזיר את בעלה הביתה, בטענת עוול.

דיון

יא. עיקרו של הערעור על הכרעת הדין נסב על שלוש סוגיות עיקריות. האחת, אימוץ הודעותיהם של המתלוננת וילדיה חרף הכחשת האמור בהן על-ידיהם; השנייה, התוספת הראייתית הדרושה להרשעת המערער; והשלישית, קיום יסודותיה של עבירת התעללות בה הורשע המערער, לרבות לעניין התוספת הראייתית. אקדים ואומר את הידוע, שככל שהמדובר בממצאי מהימנות ובקביעות עובדתיות, אין מדרכה של ערכאה ערעורית להתערב בהכרעותיה של הערכאה הדיונית (ע"פ 11847/05 מדינת ישראל נ' פלוני (לא פורסם) והאסמכתאות המובאות שם; ע"פ 9675/08 פלוני נ' מדינת ישראל (לא פורסם) (השופט ג'ובראן)). בית המשפט המחוזי שמע את העדויות, חקר ודרש היטב באירועים נשואי הערעור, ולא מצאתי מקום להתערב במסקנותיו העובדתיות. בנוסף לאמור סבורני, כי גם בבחינת השאלות המשפטיות הנובעות מהעובדות, הכרעת הדין של בית המשפט קמא צודקת, ואם תישמע דעתי אציע שלא להיעתר לערעור מן הנימוקים שיפורטו להלן.

אימוץ הגרסה המקורית

י"ב. בהכרעת הדין תוארה בפירוט רב השתלשלות האירועים בעניין הודעת המתלוננת וחזרתה ממנה. אציין כי בית המשפט גם גילה אורך רוח רב, בשמעו את המתלוננת מספר פעמים. לאחר שהשווה בין הגרסאות ונסיבות מסירתן, קבע בית המשפט, כי הגרסה שנמסרה במשטרה עדיפה על פני זו שנמסרה בעדות בבית המשפט:

"מעיון בהודעותיה של המתלוננת, צפייה בקלטת ההודעה... מעדויות החוקרים, מתוך התרשמותי מן העדה במהלך גביית ההודעה ובעת שהעידה בפנינו, וכן מהתנהגותה לאורך ניהול ההליך המשפטי וההסברים הלא משכנעים שנתנה לשינוי בעמדתה, שוכנעתי כי יש להעדיף את הגרסה שמסרה המתלוננת במשטרה על פני עדותה בבית המשפט, כגרסה המתארת באופן כן ואמיתי את אורח החיים שהנהיג הנאשם בביתו... גרסתה של המתלוננת במשטרה מתיישבת עם יתר הראיות שנאספו על ידי המאשימה, ומתוך המכלול ניתן להגיע למסקנה אחת והיא שגרסתה במשטרה היא גרסת האמת" (פסקה 20 להכרעת הדין).

ובהמשך:

"מהשוואת הגרסאות השונות, ועל רקע האמור לעיל, אין ספק כי הגרסה המלאה ההגיונית והעקבית של המתלוננת במשטרה עדיפה על פני הגרסאות במשטרה.... גרסת המתלוננת בבית המשפט לוקה לא רק בחוסר הגיון, אלא נמצאו בה גם סתירות" (שם, בפסקה 27).

על סמך האמור נקבע, כי נוכח הוראת סעיף 10א(ג) לפקודת הראיות ניתן לאמץ את אמרות המתלוננת על פני עדותה בבית המשפט. כך נקבע גם ביחס לאמרות הבנים הגדולים שנמסרו במשטרה, וגרסתם הראשונה אומצה חרף חזרתם ממנה.

י"ג. עיינתי בהודעות המתלוננת מ- 17.2.07, 19.2.07, וכן בהודעתה המוקלטת מ- 21.2.07 ובהודעות הבנים א' ונ' מ- 19.2.07 כך גם בחקירת הבת מ' בפני חוקרת הילדים. ההודעות כוללות התייחסויות ספציפיות וקונקרטיות לאירועים, שקשה מאוד להלום כי הומצאו וסולפו. בהודעה מ- 19.2.09 נאמר, בין היתר, "אני פוחדת פחד מוות מבעלי וחוששת שאם ישתחרר מהמעצר הוא יהרוג אותי". ואכן, ביקשה המתלוננת לעבור למעון נשים מוכות. כך גם הודעת הבן נ' מ- 25.2.07 באשר לנסיגות הדחה. כל אלה נראים על פניהם ספציפיים ואותנטיים, אף שהמערער הכחיש הכל מתחילה. עיינתי גם בחקירות הבנים מ- 4.7.07 והמתלוננת מ- 5.6.07

בעקבות החזרה בהם; ככל שעיינתי ושכתי ועיינתי בהן, אין הן משכנעות. עיינתי גם בפרוטוקול המשפט כולו; על פני הדברים, אין עדויות המתלוננת ובניה - בלא שאכנס לפרט זה או אחר, גם מתוך כבוד הבריות - משכנעות כדי הפרכת הודעותיהם במשטרה בראשונה. ההסברים שניתנו דחוקים, ואת הרקע להם נקל להבין; ההודעות הראשונות של המתלוננת ובניה הן בעלות עוצמה שלא הופרכה. הוא הדין גם לחקירת הבת מ' בפני חוקרת הילדים. לא אכביר מלים על "תסמונת האשה המוכה" העשויה לגרום גם חזרה מתלונה, כדי לשמור, על מסגרת הבית ועל הפרנסה הדחוקה (ע"פ 11847/05 מדינת ישראל נ' פלוני (לא פורסם), שם מצוטט גם מאמרו של פרופ' ע' גרוס, "האשה המוכה והגנת המשפט הפלילי", הפרקליט מ"ד 105). באותו תיק נאמר על-ידי:

"קשה לילך במידותיו של שוכן שחקים שהוא בוחן כליות ולב, אך נדמה כי המתלוננת מצויה במצב של דואליות, שכנראה אופיינית במצבים כאלה - אשר משתקפת גם בפעולותיה. בצד החשיבות שהיא מקנה לשימור התא המשפחתי והכלכלי, מצויה האימה מהמשיב - החוזר כ'מנטרה' באוזניה 'דלת נסגרת דלת נפתחת', היינו, שהייתו מאחורי סורג ובריח זמנית, וזאת נוכח תחושתה שקצרה ידן של המערכות הציבוריות מהושיע אותה. על רקע זה יש להבין מדוע העדיף בית המשפט קמא את הודעותיה של המתלוננת במשטרה על פני העדות שמסרה בפניו, והחיזוק שמצא באותנטיות של דברי המתלוננת בהודעותיה עקב סמיכותם לאירועים, לעומת דבריה במשפט שנאמרו לאחר שככל הנראה התרצתה. העדפה שלטעמי עולה בקנה אחד עם תכלית סעיף 10א לפקודת הראיות..."

ועל כך נוסיף את הנגע שפשה במחוזותינו של עבירות מין ואלימות בתוך המשפחה. בצד האיומים והלחץ שמפעיל - כחזון נפרץ - נאשם על המתלונן או המתלוננת נגדו, בני משפחתה או הקרובים לו כי יחזרו בהם מהודעותיהם, קיימת מורכבות רגשית מכבידה, הנובעת ממערכת היחסים המשפחתית, והמדרבנת את המתלוננת, או המתלונן לחזור בהם מהודעתם. הכרזתם של חלק ניכר כל כך מן המעורבים כעדים עוינים אומרת - ובעוצמה - דרשני".

בשינויים המחויבים יפים דברים אלה אף כאן.

י"ד. סבורני כי קביעות בית המשפט קמא מעוגנות היטב במסגרת שקבע המחוקק בסעיף 10א לפקודה, ואין מקום לטענות המערער בעניינן. ראשית, באמרות המתלוננת והבנים התקיימו תנאי הקבילות המצויים שבסעיף 10א(א). המתלוננת והבנים היו עדים במשפט; ניתנה לצדדים האפשרות לחקור אותם; הם לא הכחישו את מתן האמרות;

ועדותם בבית המשפט היתה שונה (באופן מהותי) מזו שנמסרה במשטרה. שנית - והיא עיקר - התקיימו בנסיבות תנאי סעיף 10א(ג), ורשאי היה בית המשפט לאמץ את האמרות שנמסרו במשטרה על פני העדויות בבית המשפט. סעיף 10א מעניק לבית המשפט חופש פעולה לסמוך ממצאיו על אמרה שהתקבלה מחוץ לכתלי בית המשפט, "אם ראה לעשות כן לנוכח נסיבות הענין, לרבות נסיבות מתן האמרה, הראיות שהובאו במשפט, התנהגות העד במשפט ואותות האמת שנתגלו במהלך המשפט...". כזכור, בית המשפט נימק את העדפתו לגרסה הראשונה בשלושה ראשים: אמינות הגרסה הראשונה ויישובה עם מכלול הראיות; הסבריה הדחוקים של המתלוננת בדבר חזרתה מגרסה זו; והסתירות השונות שהתגלעו בגרסה השנייה. לאחר העיון סבורני, כי התקיימו אותן נסיבות מכוח סעיף 10א(ג) המאפשרות לבית המשפט לסמוך ממצאיו על אמרות המתלוננת ובניה על פני עדויותיהם. עדות הבת מ' בפני חוקרת הילדים נתקבלה כדין ועל פניה מקרינה היא אמינות.

ט"ו. עוד סבורני, כי קביעת בית המשפט באשר להודעות במשטרה משתלבת היטב עם מגמת החקיקה להגנה על קרבנות עבירה, ובענייננו לקרבנות אלימות בתוך המשפחה. ברי כי תלונה על עבירות במשפחה היא נושא רגיש עד מאוד, נוכח עדינותם ושבירותם של יחסי משפחה, ונוכח החשש מתגובות קשות - ואף אלימות ביותר - מצד הנילון וקרוביו. מאידך גיסא, יתכנו גם תלונות שווא במערכות יחסים משפחתיות קשות. על כן הצורך בנחישות מזה ובזהירות מזה בטיפול בהודעות קרבנות עבירה מצד מערכת האכיפה, ודומני כי אין דופי בדרך שבה טופל תיק זה.

ט"ז. המחוקק נדרש גם לאפשרות שהצד הנפגע יחזור בו מתלוננתו נגד בן זוגו, והמניעים לכך מוכרים. תיקון 36 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], תשמ"ב-1982 מתשס"ב הוסיף הוראות חוק העוסקות באפשרות זו, ומגנות על הצד הנפגע. סעיף 59א(ב) לחוק מורה, כי בקשת המתלונן שלא לחקור או להעמיד את בן זוגו לדין בעבירות אלימות או מין לא תהווה סיבה יחידה לעשות כן; לפי הוראת סעיף 59א(ג)(1) לחוק, החלטה שלא לחקור עבירת אלימות או מין נוכח בקשת המתלונן תהיה באישור קצין משטרה בכיר. בדברי ההסבר לתיקון (הצעת חוק פ/2672 חברי הכנסת פינס-פז, אושעיה, ג'בארה, דיין, חזן וכץ - מיום 18.7.01) נאמר, כי "תופעת האלימות כלפי נשים בתוך מערכת זוגית, הולכת וגוברת. למקרי רצח לא מעטים של נשים קדמה תלונה במשטרה על שימוש באלימות של בן הזוג. פעמים רבות מבקשות הקרבנות לבטל את התלונה בשל חשש מבן זוגן, או בשל רצונן לסייע לו". דברים אלה נובעים ממציאות חיים עצובה, שבאה - כך נראה - לידי ביטוי גם בנידון דידן.

י"ז. לשלמות התמונה יוזכר, כי במספר חוקים העניק המחוקק הגנה רחבה לצד הנפגע (שהוא בדרך כלל האשה) במקרי אלימות בתוך המשפחה. כך למשל, באמצעות החוק למניעת אלימות במשפחה, תשנ"א-1991 וחוק העונשין (כגון סעיפים 335 (א)-(ב)), הקשיח המחוקק את התייחסותו לתופעה ויצר מנגנוני החמרה בפן המניעתי והעונשי. לדוגמה יצוין, כי בחוק למניעת אלימות במשפחה העניק המחוקק לבית המשפט סמכויות רחבות להענקת צוי הגנה נגד בן זוג אלים ואף קבע (בסעיף 11א לחוק) חובת יידוע במקרים כגון אלה. המחוקק אמר דברו בכירור באשר להענקת הגנה רחבה לצד הנפגע כתוצאה מאלימות בן זוג.

י"ח. בחינה זהירה של עדויות המתלוננת ובניה והשוואתן לגרסאות שמסרו במשטרה מעלות חשש כבד, כי החזרה נבעה מתוך פחד או רצון להגן על המערער. מסקנתו של בית המשפט, כי "בשלב כלשהו חידשו המתלוננת והבנים את קשריהם עם הנאשם, החלו לבקרו, ראו בסבלו, וניחמו על הגשת התלונה" (פסקה 34) מתיישבת היטב עם רציונל ההגנה על קרבן בעבירות מעין אלה, לאחר שמשכתנע בית המשפט כי אכן היה ממש בתלונה המקורית. בענייננו קשה מאוד להלום אחרת.

תוספת ראייתית הדרושה להרשעה

י"ט. סעיף 10א(ד) לפקודת הראיות קובע, כי לשם הרשעה על סמך אמרות שנמסרו מחוץ לכתלי בית המשפט נדרשת תוספת ראייתית של "דבר לחיזוק" האמרה. זה לשונו של הסעיף:

"(ד) לא יורשע אדם על סמך אמרה שנתקבלה לפי סעיף זה
אלא אם יש בחומר הראיות דבר לחיזוקה".

עניינה של אותו "דבר לחיזוק", להבדיל מתוספת ראייתית של סיוע, הוא להוות תוספת משקל לאמינותו של מוסר האמרה (ראו ע"פ 2949/99 כהן עמרם נ' מדינת ישראל, פ"ד נו (1) 636; ע"פ 8469/99 אביגדור אטקין נ' מדינת ישראל, פ"ד נה (2) 65). כפי שציין בית המשפט, תוספות כאלה נמצאו בענייננו למכביר, כגון עדותה של הבת מ'; עדות אחות המתלוננת; ואי מהימנות גרסתו של המערער. חרף כל אלה טען המערער, כי חסר אותו חיזוק ביחס לכמה מהעבירות המיוחסות לו, ובפרט הכאת בנו נ' וההדחה בחקירה, ועל כן אין להרשיעו בגינן.

כ. איני רואה מקום לקבל טענה זו. כאמור, בית המשפט ביסס את הרשעת המערער על הודעות המתלוננת, בניה ובתה, וראיות נוספות המחזקות את גרסותיהם. עיון באלה תומך בגישתו. בית המשפט נהג כן גם ביחס לעבירות עליהן הצביע המערער. מלבד האמור סבורני, כי גם אם אין די חיזוקים הקשורים באופן ישיר לעבירות עליהן הצביע המערער, ניתן לקבוע

בענייננו, שדי בחיזוק ראייתי המצוי בעבירות האחרות בהן הואשם כדי להרשיעו גם באלה. בשעתו נזדמן לי להידרש לסוגייה זו, שנדונה בעבר:

"בע"פ 4209/94 פלישטייב נ' מדינת ישראל (לא פורסם) נסקרו (מפי השופט טל) הגישות השיפוטיות בשאלה האם חיזוקים להודעה שנתקבלה על פי סעיף 10א הנוגעים לפרטי אישום מסוימים, 'יכולים לפרוש מצודתם גם על אישום שלא נמצא לו חיזוק ישיר'. הפסיקה כללה גישות שונות בענין זה, המתוארות באותו פסק דין: גישת הנשיא שמגר כי אין צורך בחיזוק המכוון לכל מעשה, אלא לחיזוק אמינותה של ההודעה בכללה (ע"פ 944/80 שהמי נ' מדינת ישראל, פ"ד לה (4) 62, 72); ולעומתם השופט גולדברג, שסבר (ע"פ 241/87 כהן נ' מדינת ישראל, פ"ד מב(1) 743, 767), כי אמת המידה היא 'בזיקה הפנימית או בקרבה העניינית שבין העבירות', שבהעדרה אין לומר שחיזוק לאחת העבירות ראוי שישמש לעבירה אחרת" (ע"פ 378/03 פלוני נ' מדינת ישראל (לא פורסם)).

אציין, כי גם בעניין פלוני נטיתי כשלעצמי לסברה כי ראית "דבר מה" אינה מצטמצמת אך לחיזוק האישום שאליו היא נדרשת, וזאת כגישת הנשיא שמגר. ואולם, סבורני – כמו שם – כי גם במקרה הנוכחי קיימת אף אותה "זיקה פנימית וקרבה עניינית בין העבירות" אליה כיוון השופט גולדברג בגישתו שלו, המחמירה יותר. ענייננו בעבירות אלימות נגד המתלוננת וילדי בני הזוג שנמשכו לאורך שנים, וביניהן קשר וזיקה היוצרים פרשה אחת ארוכה של התעללות, סבל ופחד מתמיד בבית המשפחה. מסקנתי מהאמור היא, כי די בחיזוקים הראייתיים של האישומים האחרים, שהיו למכביר, על מנת להרשיע את המערער גם בעבירות של הכאת הקטין והדחת עד (ראו ע"פ 2949/99 כהן עמרם נ' מדינת ישראל, פ"ד נו (1) 636; עניין פלוני (ע"פ 378/03) ועניין פלישטייב הנזכרים).

עבירת ההתעללות

כ"א. הסוגייה האחרונה עליה קובל המערער נוגעת בהרשעתו בעבירת ההתעללות. נטען, כי לא התקיימו בנסיבות יסודות העבירה כהוראת החוק ופרשנות הפסיקה; וכי עבירת ההתעללות מוחלת במקרים קיצוניים בלבד, הכוללים מידה של אכזריות מיוחדת אשר מתבטאת בעוצמת המכות, ושימוש באביזרים שונים המגבירים את רמת האלימות או באמצעים משפילים במיוחד. אלה, כך נטען, לא התקיימו בענייננו.

כ"ב. דעתי היא, כי אין להלום אף טענות אלה. סעיף 368 לחוק העונשין קובע את עבירת ההתעללות, וזה לשונו:

"העושה בקטין או בחסר ישע מעשה התעללות גופנית, נפשית או מינית, דינו - מאסר שבע שנים; היה העושה אחראי על קטין או חסר ישע, דינו - מאסר תשע שנים".

עבירת ההתעללות היא עבירה התנהגותית, אשר סיווגה ככזו נעשה תוך צירופם יחד של מרכיבים המצביעים על ייחודה. מרכיבים אלה כוללים יסודות עובדתיים ונפשיים המובדלים מזו של עבירת התקיפה (ראו ע"פ 4698/06 פלוני נ' מדינת ישראל (לא פורסם-השופט אלון)); ברם, הגדרתה של עבירת ההתעללות, בפן הפיסי והנפשי שלה איננה פשוטה; השופטת - כתארה אז - ביניש עמדה על קושי זה, והתוותה מאפיינים אחדים ליסודותיה העובדתיים של העבירה:

"ראשית, בדרך-כלל ניטה לראות 'התעללות גופנית' מקום שמדובר בסדרה מתמשכת של מעשים (או מחדלים). כאשר מדובר בהתעללות פיזית מתמשכת על פני זמן, יתכן שכל מעשה (או מחדל) בשרשרת ההתעללות, כשלעצמו, לא יישא אופי אכזרי או משפיל. עם זאת, הצטברות המעשים (או המחדלים) והתמשכותם על פני זמן, הם שיביאו לדרגת חומרה ולאכזריות, להשפלה ולביזוי או להטלת אימה שיקימו התעללות... סממן נוסף המאפיין התעללות מתבטא בכך שבדרך כלל נועדה ההתנהגות להטלת מרות, להפחדה, לענישה או לסחיטה, אף כי לא בהכרח כך (ראו למשל: ע"פ 2011/95 פלוני נ' מדינת ישראל (טרם פורסם)). כמו-כן, ניתן להצביע על כך, כי בדרך כלל יימצא המתעלל בעמדת כוח או מרות כלפי קורבנו, באופן שהקורבן מצוי בעמדת נחיתות, ללא יכולת להגן על עצמו. מאפיין זה של פערי כוחות יביא לכך, שפעמים רבות יהיו ההשפלה והטלת האימה על הקורבן שלובים באופן מובנה במעשה ההתעללות" (ע"פ 4596/98 פלוני נ' מדינת ישראל, פ"ד נד (1) 145, 170-169, ההדגשות הוספו- א"ר; ראו עוד ע"פ 5598/99 פלוני נ' מדינת ישראל, פ"ד נד (5) 1, 7-8).

כ"ג. בענייננו שלנו תיאר בית המשפט המחוזי דפוס התנהגות אלימה של המערער שנמשכה שנים ארוכות ובתדירות גבוהה, ולוותה בהשפלה והשליטה אורית פחד ואימה תמידית. המערער תקף את ילדיו פעמים רבות, באופן קבוע, תוך שימוש באלימות פיזית ונפשית כלפיהם. כך, בכל פעם שאחד הילדים התנהג שלא כשורה, לאחר ששתה המערער לשכרה או שהיה במצב רוח ירוד, נהג להכותו מכות נמרצות. באמרות הילדים, תוארה מסכת ארוכה של השפלות, העלבות והכאות. בין היתר הצביעו על מקרים בהם משך המערער בשערות בתו, סטר לילדיו בחזקה, והכה בחלקי גופם השונים. הילדים נותרו חסרי ישע נוכח המציאות בה גדלו, ומצאו פעמים תכופות מקלט זמני בבית דודתם או בחלופות אחרות מחוץ לבית המשפחה. מכל

האמור הגיע בית המשפט למסקנה, כי "מעשיו של הנאשם (המערער- א"ר) חרגו משרשרת של מעשי תקיפה לתחום ההתעללות הפיזית והנפשית", והרשיע אותו בהתעללות. בית המשפט אף צעד במתווה של עניין פלוניא הנזכר, וקבע (בפסקה 112 לפסק הדין), כי דפוס ההתנהגות המתואר בעניין פלוניא - בו הורשעה המערערת בעבירה זו - דומה למקרה הנוכחי, ומבחיני פסק הדין מתקיימים בנסיבות.

כ"ד. לאחר העיון, סבורני, כי צדק בית המשפט המחוזי בהרשיעו את המערער בעבירה זו, מהנימוקים שפירט. למעלה מן הצורך אציין, כי נדמה שהמקרה הנוכחי הוא מהסוג בגינו נזדמן לי לומר בעבר, בפרפרזה על דברי השופט פוטר סטיוארט מבית המשפט העליון של ארה"ב בהקשר אחר, כי "הרואה התעללות יידע להבחין בה" (ע"פ 487/07 פלוני נ' מדינת ישראל (לא פורסם)). התנהגותו האלימה של המערער איננה עולה לכדי הגדרה של "מכות חינוכיות" או כיוצא בכך; תיאורו של בית המשפט המחוזי והעולה מאמרות המתלוננת והילדים מצביעים על התנהגות עקבית ועגומה של מעשי אלימות, פסיים ונפשיים, העולים לכדי עבירת התעללות.

כ"ה. בשולי הדברים ולסיום פרשת הכרעת הדין אציין, לא מצאתי מקום להידרש לטענות המערער בעניין עבירת האיומים בה הורשע. הרשעה זו התבססה על ממצאי עובדות של הערכאה הדיונית. מאותה סיבה איני רואה מקום להידרש לטענות של סתירות לכאוריות בהודעות המתלוננת והילדים שהביאו להרשעת המערער. בית המשפט קמא נדרש לאלה, ולא ראיתי טעם להתערב במסקנותיו.

גזר הדין

כ"ו. לבסוף אציע אף שלא להיעתר לערעור בנוגע לעונש. לא בכדי הורחב מעלה באשר לחומרתן של עבירות אלימות במשפחה, אשר אחריהן מי ישורנה, כפי שמלמדנו הניסיון. בבואו לשקול את רמת הענישה בעבירות אלה, על בית המשפט להביא בחשבון את טובת בני המשפחה והציבור בכללו. בית המשפט המחוזי, בגזר דין מפורט וממצה, הביא בחשבון את מכלול הנסיבות, ולא התעלם מקשיי המשפחה בהיעדר המערער. חרף כל אלה נקבע, כי נוכח חומרת המעשים, יש ליתן משקל רב למסוכנותו של המערער לסביבה ובפרט לבני משפחתו. סבורני, כי צדק בית המשפט בקביעת רמת הענישה.

כ"ז. המערער, כעולה מן החומר שבתיק, הוא אדם בעל "פתיל השהיה קצר", שאולי היטיבה לתארו הבת מ', "אני אוהבת אותו והכל, אבל הוא לא שולט על עצמו. בטח שהוא היה קטן החטיפו לו גם, אז עכשיו שהוא שולח את זה אלינו"; בלשון חכמים "נוח לכעוס" (אבות, ה',

י"א). בין אם כך בין אם לאו, יש לקוות כי המערער למד את לקח הפרשה הקשה, וכי בצאתו ממאסרו יישם לקחים אלה, כדי שקשריו המשפחתיים ישוקמו ככל הניתן.

סוף דבר וסיכום

כ"ח. מכל האמור עולה, כי הרשעת המערער וענישתו - בדין יסודן. אם תישמע דעתי, לא ניעתר לערעור על כל מרכיביו, מן מהטעמים שפורטו מעלה.

ש ו פ ט

השופט ס' ג'ובראן:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופט י' דנציגר:

אני מסכים.

ש ו פ ט

לפיכך הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט א' רובינשטיין.

ניתן היום, ב' תמוז התשס"ט (24.6.09).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט